

Prof. dr hab. Henryk Mizerek
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych

Olsztyn, dnia 20 stycznia 2024 r.

Recenzja

dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej **Pani Dr Strutyńskiej - Laskus**
w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk
społecznych w dyscyplinie pedagogika

Podstawa formalna

Recenzja została sporządzona na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej oraz Uchwały Senatu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej nr 648/2023 z dnia 18 października 2023 r. w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr Elżbiety Strutyńskiej – Laskus w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Podstawą prawną oceny osiągnięć naukowych Kandydatki ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego jest art. 221 ust. 8 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.), a w zakresie kryteriów branych pod uwagę przy tej ocenie – art. 219 ust. 1 pkt 2 wspomnianej ustawy.

Sylwetka naukowa i zawodowa Kandydatki

Pani Doktor Elżbieta Strutyńska – Laskus (████████████████████) jest adiunktem w Instytucie Pedagogiki Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Pracuje tam od 2013 roku. Kandydatka jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W 2001 roku uzyskała tytuł magistra administracji na podstawie pracy magisterskiej pt. *Narodowy Bank Polski jako bank państwa* przygotowanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Jerzego Harasimowicza. Stopień naukowy doktora nauk

humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskała w 2012 roku na Wydziale Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Mobbing wśród nauczycieli: Zakres, uwarunkowania, środki zaradcze*. Promotorem rozprawy był dr hab, prof. APS Franciszek Szloska.

Kariere naukową Kandydatka zapoczątkowała na Wydziale Pedagogicznym Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtuskach. W latach 2011-2013 była tam zatrudniona na stanowisku asystenta a po uzyskaniu stopnia naukowego doktora na stanowisku adiunkta. Dorobek naukowy Pani Doktor ogniskuje się na pograniczach subdyscyplin pedagogiki – w tym szczególnie pedagogiki oraz pedagogiki pracy.

Ocena monografii jako głównego osiągnięcia naukowo-badawczego

Przedstawiona do oceny monografia Pani Dr Elżbiety Strutyńskiej – Laskus, pt. *Uwarunkowania dobrostanu zawodowego nauczycieli* (Warszawa 2022, Wydawnictwo APS, s. 260) jest interesującym studium teoretyczno-empirycznym. Struktura i układ treści rozprawy jest typowa dla opracowań prezentujących wyniki badań empirycznych. Wyodrębniono tutaj trzy części – teoretyczną, metodologiczną oraz empiryczną.

Obszerną część teoretyczną (154 s. tekstu) tworzą trzy rozdziały poświęcone kolejno – a) analizom specyfiki roli nauczyciela, (b) kwestiom funkcjonowaniu nauczycieli w szkole jako miejscu pracy oraz (c) kategoriom wyznaczającym ich dobrostan zawodowy.

W rozdziale pierwszym Autorka, odwołując się do wyników badań empirycznych oraz koncepcji teoretycznych wyjaśniających prawidłowości rozwoju zawodowego, przedstawia interesujący szkic problemów, z którymi się borykają współcześni nauczyciele w ich miejscu pracy.

Podstawą prowadzonych tu analiz jest szeroka, właściwie dobrana baza źródłowa. Zaletą jest również równowaga między prezentowanymi koncepcjami teoretycznymi oraz wynikami badań empirycznych. Przedstawione analizy są wnikliwe oraz rzetelne. Daje to świadectwo opanowania przez Habilitantkę warsztatu naukowego na wysokim poziomie.

Można mieć kilka drobnych wątpliwości i pytań odnośnie do szczegółowych rozwiązań redakcyjnych przyjętych przez Autorkę. Ma ona dobrą orientację z zakresu prowadzonych badań nad nauczycielem w szerokiej, międzynarodowej perspektywie jednak budzi moje zdziwienie pominięcie, kluczowych dla myślenia o profesjonalizmie nauczycieli analiz Doroty

Gołębnik (Gołębnik 2001; Gołębnik et al. 2014) czy badań nad nauczycielskimi karierami zawodowymi publikowanych w pracach Hanny Kędzierskiej (Kędzierska 2012, 2015).

Habilitantka często przytacza (słusznie) wyniki licznie prowadzonych badań jakościowych. Niemniej można mieć zastrzeżenia do sposobu ich interpretacji. W badaniach jakościowych nie ma możliwości generalizacji wyników. Nie sposób twierdzić iż „tak jest” co najwyżej można orzekać, że „tak bywa” „tak się zdarza”. W tym świetle sądzę, że w trakcie projektowania kolejnych przedsięwzięć badawczych warto podjąć szerszą dyskusję na temat statusu wiedzy tworzonej w dotychczas prowadzonych badaniach. Można to uczynić na przykład poprzez wnikliwą analizę przyjmowanych w nich założeń ontologicznych, epistemologicznych oraz metodologicznych (Mertens 2010)

Rozdział II dysertacji zatytułowany *Funkcjonowanie nauczyciela w szkole jako miejscu pracy* wyróżnia się na korzyść w całej części teoretycznej. Przedstawiono w nim założenia teorii wymagania w pracy – zasoby (JD-R). Stanowi ona jeden z fundamentów zrealizowanego przez Habilitantkę projektu badawczego. Rzeczywiście jest tak, że celem badań ilościowych jest weryfikacja (lub falsyfikacja) założeń trafnie dobranej teorii. Stanowi ona źródło hipotez.

Zasługą Autorki jest refleksyjny, krytyczny ogląd teorii JD-R. Słuszna była decyzja testowaniu jej założeń świetle wyników dotychczas prowadzonych badań. Oczywiście można dyskutować ta uwzględnia specyfikę pracy nauczyciela. Na ile jest ona uniwersalna?

Doceniam ostrożność Habilitantki w aplikacji teorii wypracowanych poza pedagogiką w analizach specyfiki zawodu nauczyciela. Język tych teorii nie zawsze jest adekwatny w sytuacji, kiedy zawodu nauczyciela nie można utożsamiać z innymi profesjami. Stąd też prowadząc badania nad nauczycielem trzeba mieć ograniczone zaufanie do teorii wypracowanych na terenie nauk o zarządzaniu.

Rozdział trzeci przedstawia wyniki analizy konstruktów pozwalających na opis dobrostanu zawodowego nauczycieli - satysfakcji z pracy, zaangażowania w pracę, przywiązania do zawodu i samooceny stanu zdrowia. Stały się one podstawą w konstrukcji modelu badań własnych – w tym szczególnie zmiennych zależnych. Cenna jest tutaj szczególnie analiza wyników badań nad związkiem między czynnikami społeczno-demograficznymi, osobistymi, i organizacyjnymi a dobrostanem zawodowym. Autorka sięgając po rezultaty badań prowadzonych na terenie psychologii, nauk o zarządzaniu postanowiła uwzględnić perspektywę pedagogiczną – podkreślać specyfikę zawodu nauczyciela. Pyta – między innymi – o to na ile rozwiązania metodologiczne tych badań biorą

pod uwagę specyfikę pracy nauczycieli? Wywód prowadzony w tym rozdziale wyróżnia dojrzałość, precyzja oraz logika. Zamieszczone tutaj treści stały się fundamentem modelu teoretycznego dobrostanu zawodowego (s.156) oraz źródłem hipotez badawczych.

Na tle dobrze zredagowanej części teoretycznej rozprawy nieco rozczarowuje sposób opracowania rozdziału metodologicznego. Styl Autorki jest tutaj bardzo lakoniczny. Stąd też powstaje tutaj wiele niejasności. Ich przykładem są kwestie uzasadnienia wyboru paradygmatu. Nie jest jasne, do jakiej typologii paradygmatów odwołuje się Habilitantka. Bardzo dyskusyjna jest też – przytaczana za Jerzym Brzezińskim teza, iż na miano badań naukowych zasługują jedynie te, które dają się replikować. Co zatem z badaniami jakościowymi i mieszanymi? Nie bardzo też wiadomo w ramach jakiego schematu badań (Rubacha 2008) zrealizowano ten projekt.

Trzeba jednak podkreślić, że wszelkie rygory metodologiczne spełniają metody zbierania danych oraz wybrane, standaryzowane narzędzia badawcze. Są one trafne i rzetelne. Nie mam też zastrzeżeń, co do zastosowanych, zaawansowanych metod analizy danych. Imponująca jest wielkość próby badawczej. Badanie zostało zrealizowane na ogólnopolskiej (obejmującej 13 województw) próbie 946 nauczycieli. Niestety, zastosowana metoda doboru próby nie pozwala na generalizację rezultatów badania na populację polskich nauczycieli.

Syntetyczną, aczkolwiek rzetelną analizę uzyskanych wyników badań przedstawia rozdział piąty opracowania. Na podkreślenie zasługują zastosowane zaawansowane metody analizy danych. Habilitantka dowodzi tutaj sztuki opanowania metod statystyki indukcyjnej na bardzo wysokim poziomie. Znakomicie interpretuje uzyskane rezultaty wykorzystując kategorie zaprezentowane w części teoretycznej rozprawy. Jedynie pewien niedosyt może wywoływać przedstawione w rozdziale 6 wnioski odnośnie do kierunków oraz metodologii badań dalszych eksploracji tej niezmiernie interesującej i ważnej problematyki.

Na koniec warto podkreślić maestrię Autorki w sferze opanowania sztuki pisarstwa naukowego. Odnosi się to szczególnie do bardzo przemyślanego układu treści oraz zabiegów redakcyjnych (wprowadzenie oraz zakończenie każdego rozdziału). Styl pisarski Habilitantki charakteryzuje dyscyplina oraz logika wywodu jak również (szczególnie w części teoretycznej) sposób wykorzystania bardzo obszernej bazy źródłowej.

Reasumując, recenzowaną monografię wskazaną przez Kandydatkę jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, oceniam jako oryginalne i wartościowe opracowanie naukowe. O jego oryginalności

naukowej, a w rezultacie – znacznym wkładzie twórczym Habilitantki w rozwój dyscypliny naukowej pedagogika przesądza - w mojej opinii - zaproponowany tutaj nowy sposób spojrzenia na podjętą problematykę. Odwołanie się do kategorii powstałych na terenie psychologii pracy i nauk o zarządzaniu umożliwiło interdyscyplinarne oraz interdyskursywne spojrzenie na klasyczne kwestie podejmowane w dotychczasowych badaniach nad profesją nauczyciela. Propozycja wykorzystania kategorii dobrostanu zawodowego w badaniach pedeutologicznych otwiera przed tą subdyscypliną pedagogiki nowe, obiecujące perspektywy.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych Kandydatki

Dorobek naukowy Habilitantki opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora tworzy:

1. Monografia podoktorska *Mobbing wśród nauczycieli. Zakres i uwarunkowania*. Radom: Wydawnictwo Naukowe ITE-PIB (2014)
2. Trzy rozdziały opublikowane w monografiach naukowych – w tym dwa współautorskie
3. 18 artykułów w wysoko punktowanych czasopismach naukowych (*Studia z Teorii Wychowania, Przegląd Badan Edukacyjnych, Forum Pedagogiczne*)
4. 14 referatów wygłoszonych na konferencjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym

Za najważniejsze w dotychczasowym dorobku Habilitantka uznała 12 publikacji. Zaprezentowano w nich wyniki badań empirycznych nad uwarunkowaniami pracy nauczyciela widzianej nie tylko z perspektywy pedeutologii ale również psychologii oraz nauk o zarządzaniu. Mieszczą się one w ramach kilku grup tematycznych. Pierwsza z nich stanowią teksty poświęcone negatywnym zjawiskom występującym w środowisku pracy nauczycieli (mobbing, stresory, przewlekłe zmęczenie itp. Ich przykładami są następujące artykuły:

1. Strutyńska, E. (2013). Mobbing wśród nauczycieli a kultura organizacyjna - relacja z badań. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 4(230), 125-143
2. Strutyńska, E. (2019). Mobbing w środowisku pracy. Refleksje wokół warsztatu badawczego. *Pedagogika Społeczna*, 4, 261-282.

3. Strutyńska, E., Kanvowski, M. (2018). Kultura szkoły jako moderator relacji między stresorami w pracy a zaangażowaniem w pracę nauczycieli. *Kultura i Edukacja*, 1 (119), 135-157.
4. Strutyńska, E. (2022). Wymagania pracy a zmęczenie przewlekłe u nauczycieli - moderacyjna rola prężności. *Psychologia Wychowawcza*, 24, 5-22
5. Strutyńska, E., Gralewski, J., Lebuda, I. (2016). Obciążenia zawodowe nauczycieli a klimat organizacyjny w szkołach ogólnodostępnych, specjalnych i integracyjnych. *Studia z Teorii Wychowania*, 2(15), 137-155

Kolejną grupę stanowią teksty, w których podejmowane są kwestie nauczycielskiego poczucia skuteczności oraz funkcjonowania zawodowego „dojrzałych” nauczycieli.

1. Strutyńska, E., Karwowski, M. (2022). Nauczycielskie poczucie skuteczności: źródła i znaczenie wzorów realizowanej roli zawodowej. *Studia z Teorii Wychowania*, 2(39), 169-189
2. Strutyńska, E. (2022). Dojrzały nauczyciele o swojej pracy. *Studia z Teorii Wychowania*, 4(41), 231-248

W dorobku naukowym Kandydatki znajdują się również teksty opisujące wyniki walidacji standaryzowanych narzędzi badawczych (Strutyńska, E., Karwowski, M. (2019). Kwestionariusz Roli Zawodowej Nauczyciela założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne wstępnej wersji narzędzia. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 29(2), 177-208; Strutyńska-Laskus, E., Boczkowska, M., Karwowski, M. (przyjęty do druku). Kwestionariusz Źródeł Poczucia Skuteczności Nauczyciela: Charakterystyka psychometryczna polskiej adaptacji. *Studia z Teorii Wychowania*, 4.) Zespołowo został przygotowany również inwentarz nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez dyrektora szkoły (Strutyńska, E., Lebuda I., Gralewski J. (2015). Ewaluacja ewaluującego: Inwentarz nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez dyrektora szkoły. Założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne. *Ruch Pedagogiczny*, 4, 43-60).

Dotychczasowy dorobek Kandydatki nie jest ilościowo imponujący. Jednak trzeba docenić generalnie wysoki poziom analiz przedstawianych w publikacjach Kandydatki. Nie są one tematycznie rozproszone. Habilitantka konsekwentnie rozwija wątki związane z pracą nauczyciela stopniowo wzbogacając je o nowe obszary poszukiwań. W efekcie, w pracy habilitacyjnej mogła się pojawić wartościowa i oryginalna koncepcja dobrostanu zawodowego

nauczyciela.

Oceniając osiągnięcia naukowe Kandydatki do stopnia naukowego doktora habilitowanego należy mieć na uwadze pytanie – w jakim stopniu wiążą się one z aktywnością realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej? Z danych przedstawionych w dokumentacji wynika, iż wymóg ten został spełniony w wystarczającym stopniu

Kandydatka odbyła dwa staże naukowo badawcze:

1. Staż naukowo-badawczy na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu. (Opiekun: Prof. dr hab. Ewa Przybylska. 12 kwietnia do 14 maja 2017 roku)
2. Staż naukowo-badawczy na Wydziale Nauk Społecznych Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. (Opiekun: dr hab. Bogusław Milerski. od 11 stycznia do 30 kwietnia 2023 roku.

Habilitantka ma również w dorobku doświadczenia w kierowaniu projektami badawczymi. Najważniejszy z nich to realizowany w latach 2017-2018 Grant NCN (NCN 2017/01/X/HS6/00944: Relacje pomiędzy definiowaniem roli zawodowej, poczuciem skuteczności i jego źródłami u nauczycieli w późnym etapie kariery). Była również wykonawcą w kilku projektach finansowanych ze środków krajowych (NCBiR) oraz w ramach grantów uczelnianych APS.

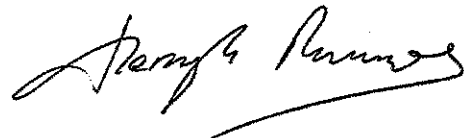
W podsumowaniu jednoznacznie stwierdzam, że cały tzw. pozostały dorobek naukowy Habilitantki jest merytorycznie na tyle ważący, że daje podstawy o sądu o dobrym opanowaniu warsztatu naukowego. W przyszłości umożliwi to samodzielne prowadzenie badań w dyscyplinie pedagogika, udział w międzynarodowych projektach badawczych oraz kierowanie takimi projektami. Zdobyte kompetencje naukowe pozwalają także na podejmowanie zadania oceny dorobku naukowego innych osób.

Wniosek końcowy

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r) ustanowiło kryteria brane pod uwagę przy ocenie dorobku kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego (art. 219 ust. 1 pkt 2 wspomnianej ustawy). Nakazują one by w recenzji udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy dorobek naukowy kandydata stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny?
Szczegółowa analiza treści monografii wskazanej przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowo-badawcze oraz całokształtu dorobku naukowego daje podstawy do jednoznacznego sądu, iż osiągnięcia Kandydatki spełniają to kryterium.
2. Czy spełnione jest kryterium istotnej aktywności naukowej albo artystycznej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej? Pani Doktor Strutyńska - Laskus **spełnia to kryterium w wystarczającym stopniu.**

W tej sytuacji jednoznacznie stwierdzam, że wskazane w recenzji przesłanki uzasadniają sformułowania **wniosku a nadanie Pani Doktor Strutyńskiej - Laskus stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.** Przemawia za tym pozytywna ocena kwalifikacji naukowych Kandydatki, dokonana na podstawie analizy całokształtu dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej.

Cytowane teksty

- Gołębniak, Bogusława Dorota. 2001. "Ku Pedeutologii Refleksyjnej-Od" Agresywnej Pewności" Do" Łagodnej Perswazji"." *Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja: Kwartalnik Myśli Społeczno-Pedagogicznej* (Numer specjalny):203–22.
- Gołębniak, Bogusława Dorota, Beata Zamorska, 2014. *Nowy Profesjonalizm Nauczycieli. Podejścia - Praktyka - Przestrzeń Rozwoju*. Wrocław: Wydawnictwo DSW.
- Kędzierska, Hanna. 2012. *Kariery Zawodowe Nauczycieli*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Kędzierska, Hanna. 2015. "Novice Teachers : The Process of ' Anchoring ' in the Teaching Profession." *Forum Oświatowe* 27(2):59–73.
- Mertens, Donna M. 2010. *Research and Evaluation in Education and Psychology*. 3rd ed. Los Angeles, London, New Dehli, Singapore, Washington DC: Sage Publications, Inc.
- Rubacha, Krzysztof. 2008. *Metodologia Badań Nad Edukacją*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.